

”Död, sorg, liv - och andra viktiga saker”

TEXT // MAX KLEIJBERG

DöBra Ateljé är ett generationsöverskridande initiativ där barn 9 år och äldre personer, de flesta över 80 år, träffas för att samtala om döende, död och sorg genom att tillsammans göra olika konstprojekt. Syftet är att i ett ålderssegregerat samhälle, skapa generationsöverskridande mötesplatser och att engagera organisationer utanför hälso- och sjukvården, så att de ska stimulera och möjliggöra samtal om död och sorg. Olika konstformer har använts som verktyg för att möjliggöra mötena, till exempel att göra kollage i olika material, skulptera, designa, och måla.

Det är en del av mitt doktordprojekt, som påbörjades 2016 på Karolinska Institutet inom ramen för forskningsprogrammet DöBra. I projektet samarbetar jag med olika aktörer, som till exempel konstnärliga verksamheter, aktivitetscenter för äldre och organisationer för barn, för att tillsammans utveckla och genomföra DöBra Ateljé. Genom en aktionsforskningsansats undersöker vi hur olika aktörer kan samarbeta för att utveckla DöBra Ateljé. Hur kan konst hjälpa till i det generationsöverskridande mötet om död och sorg? Hur upplever barn och äldre projektet? Vilka effekter har projektet på de medverkande organisationerna? Hittills har DöBra Ateljé genomförts i Skärholmen 2016 och i Halmstad 2018.

DöBra Ateljé Skärholmen

I Skärholmen samarbetade jag med Design Lab S – en designverkstad för barn, Eken ett aktivitetscenter för äldre, och barnbiblioteket PUNKT127 i Bredäng. Tillsammans utvecklade vi den första DöBra Ateljén med fem träffar, dit bjöd vi in åtta barn från ett fritids och åtta äldre som bor i området.

Under utvecklingsprocessen var det viktigt för oss vuxna - åldersmässigt

mittemellan barnen och de äldre - att själva samtala om våra erfarenheter och perspektiv på döden. Det hjälpte oss att utveckla innehållet i träffarna. Vi bestämde oss för att varje träff skulle handla om en specifik fråga relaterad till döende, död och sorg.

En träff handlade till exempel om frågan ”Var hamnar man efter livets slut?” Deltagarna fick samtala om frågan i små grupper och göra en beskrivning och en ritning av hur det skulle kunna se ut efter livet. Sedan byggde hela gruppen en stor farkost där de åkte med till dessa ställen. Varje grupp fick styra farkosten och berätta hur de tyckte att det skulle se ut. Det här är ett utdrag från ett samtal mellan ett barn och en av de äldre under arbetet:

Barn: *Min mamma har berättat för mig att min mormor har åkt på en resa, (...) och jag tror inte på henne. (...) Hon har varit borta från jag var tre.*

Äldre: *(...) Hon finns inte mera, det är konstigt. Man kan tänka att hon finns för evigt och sen så är de borta, det är livets gång, samma som blommor på ången, på sommaren så finns det fina blommor sen så dör de, då*

kommer nya, det kan vara deras barn och barnbarn, samma med träd, allting. Din mamma födde dig, när du växte upp föder du barn, vi är så där.

Under en annan träff användes blommor som en metafor för att samtala om sorg. Frågan var ”Hur känns sorg?” Deltagarna diskuterade frågan först i små grupper, och sedan fick de uppgiften att göra ett abstrakt kollage av blommor som visar sorg. Deltagarna pratade om att blommor kan betyda både sorg och glädje, och några föreslog att man kan göra sådana kollage för en specifik person som har dött och som man saknar. Under sista träffen gjorde deltagarna själva en utställning på biblioteket av allt som de hade skapat under projektet. Utställningen fick namnet ”Död, sorg, liv - och andra viktiga saker”, ett kombinerat svar från barn och de äldre på frågan vad projektet handlade om.

Design Lab S, som startades för att ge barn i Skärholmen en möjlighet att vara kreativa och lära sig mer om design, bestämde sig tack vare projektet för att även inkludera äldre i verksamheten. Några äldre som hade deltagit i DöBra Ateljé fortsatte att besöka Design Lab S. De träffade många fler barn och samarbetade i en rad olika projekt.

DöBra Ateljé Halmstad

I Halmstad samarbetade jag med kultur- och hemvärdförvaltningen och tillsammans utvecklade vi en ny omgång av DöBra Ateljé. Det jag hade lärt mig från Skärholmen tog jag med till Halmstad. Vi bestämde oss för att arbeta på ett liknande sätt med åtta barn, åtta äldre och fem träffar. Men några saker gjorde vi annorlunda. Till exempel så pratade vi med barnen och de äldre i separata grupper innan projektet började för att få reda på deras tankar om död och sorg, som underlag för hur träffarna skulle läggas upp. En annan skillnad var att vi samarbetade med en grupp äldre som redan kände varandra då de sedan tidigare arbetar tillsammans med skapande verksamhet. Barnen bjöds in från en fritids i närheten.

UNDER EN AV TRÄFFARNA samtalade deltagarna om hur man kan visa att man har sorg och saknar någon som har dött. Några äldre berättade att förr i tiden hade man hade ett sorgband på sig, vissa barn hade sett det på fotbollsspelare. Sedan gjorde de olika ”moderna sorgband”, det blev till exempel en svart bandana med glitter på, olika broscher, en färgglad hatt, en kedja med en klocka, och en nalle.

En av konstnärerna från kulturförvaltningen hittade en död fågelunge, och visade den för deltagarna. Sedan

gestaltade deltagarna fågelns liv, död och livet efter döden i tygsymboler på ett stort tygstycke. En av de äldre deltagarna påpekade att det såg ut som ett bår-täck. Sista träffen ägnades åt en värdig begravning för fågeln. Alla krev en sista hälsning till fågeln medan vi lyssnade på en låt om en vit duva som en av de äldre hade hittat på nätet. Sedan begravdes fågeln under ett träd.

Efter projekten har jag intervjuat barnen och de äldre deltagarna om erfarenheterna av DöBra Ateljé. Jag har inte analyserat materialet ännu, men vill ändå visa hur vikten av generationsöverskridande möten och att samtala om döden har beskrivits. Ett barn berättade:

– Ja, alltså jag är alltid lite rädd för liksom gamla. (...) För att... jag vet inte, jag är bara rädd för gamla. (...) Jo, för att huden är skrynklig, och det tycker jag är läskigt (skrattar till), och det tycker inte jag så mycket om. (...) Nej, eller så här... jag vill vara med för jag ville veta om att dö och grejsimoijs, men jag tycker det är... jag vill också vara med för att jag ska lära mig att vara med gamla, alltså mer med okända gamla.

När jag frågade en äldre deltagare hur det var att samarbeta med barn så var svaret:

(...) jag missade ju min egen dotters uppväxt, så jag ser det här som en kompensatiön.

En annan äldre berättade:

– Men det som slår en, det är att när man talar om himlen eller om döden, så dom blir inte förskräckta och tänker att nej, (...) utan dom hänger med va. Det är som att man pratar naturligt om det där med dom.

Jag har även intervjuat barnens föräldrar om vad de tyckte om DöBra Ateljé.

– Jag tyckte det var en intressant idé för det är så sällan det görs i samhället med väldigt unga och väldigt gamla. Jag tycker det är rätt så intressant från synvinkeln att väldigt ofta bestäms det för unga eller för gamla vad dom ska... i vilka miljöer dom ska vara och hur dom ska interagera och så, utan att man kanske har sammanfört dom två grupperna. Och jag märkte... jag tyckte det var intressant för att... även för oss blev det ett sätt att prata om saker som vi normalt sett inte skulle göra.

Arbetet med att analysera data fortsätter. Samarbetet med de olika aktörerna pågår fortfarande och vi ska tillsammans ta fram en verktygslåda för DöBra Ateljé. Den ska beskriva hur vi har arbetat och ge tips på vad andra kan tänka på när de utvecklar likartade projekt. Verktygslådan kommer att finnas tillgänglig för alla på www.dobra.se.

Max Kleijberg
Doktorand på Karolinska Institutet
e-post: max.kleijberg@ki.se